

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

Věra Moravcová

Římskokatolická liturgická hudba v českých zemích
na přelomu 20. a 21. století
(bakalářská práce)

2009

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně.

V Letohradě dne 26. 11. 2009

Obsah

Úvod.....	1
Úloha hudby při liturgii.....	2
Instrumentální hudba v kostelech v minulosti	4
Současná diskuze o hudbě provozované v kostelech	14
Výhled do 21. Století	33
Závěr	34
Seznam pramenů	35

Úvod

Ve své práci se zajímám o římskokatolickou liturgickou hudbu v českých zemích na přelomu 20 a 21. století. Tématem mé práce je liturgická hudba, což je hudba, která zní při setkávání věřících v římskokatolických kostelech, na tzv. mších, nebo-li liturgiích.

Liturgickou hudbu bych přirovnala k domu. Když se staví dům, tak se potřebují různé materiály. A ty všechny dohromady spojuje malta. Stmeluje samostatné části do sebe a vytváří jeden celek, pevný dům. A tak je to i s liturgií, stejně tak i hudba v liturgii vytváří z oddělených částí celek, vyplní volná místa a vytvoří celkovou atmosféru. Bez malty nepostavíte pevný dům, stejně tak si myslím, že bez hudby nemůže být úplná liturgie.

V úvodní části své práce se nejprve pokusím zamyslet nad úlohou hudby, při římskokatolické liturgii – mši, nad liturgickou hudbou. V dalších kapitolách sáhnu do minulosti a představím různé hudební nástroje, tak jak se při mši používali, samozřejmě, že největší slovo budou mít varhany. Hlavním těžištěm mé práce však bude kapitola o současné liturgické hudbě, totiž o sporu mezi hudbou varhaní a kytarovou. Z názorů různých lidí, kteří se k problematice vyslovují, ať už jde o běžné věřící, odborníky, či církevní autority, ukáži klady a zápory jak hudby varhaní, tak i kytarové. Po kapitole současné hudby se pokusím i o výhled do budoucna, co liturgická hudba v 21. století.

Hudba v liturgii je nutná, o tom není pochyb, otázkou však je, jaká liturgická hudba je ta správná. Ve své práci bych hlavně chtěla nastínit spor varhaní a kytarové hudby při liturgii, takže, když budu pokračovat ve svém příměru, tak se můžu ptát dále. Jaké pojivo používat? Maltu po staletí pořád stejnou, ověřenou, vyzkoušenou, ale také možná přežitou a zastaralou, a nebo maltu novou, moderní? Starou maltu i mezi nové cihly? Nebo maltu novou, ale co když k ní majitel bytu nebude mít důvěru. Jak mohu vědět, že ta nová je lepší než ta stará? Nemohu vědět, co může způsobit, zda se díky ní za pár let nerozpadne dům, který jsme jí postavili. Stará již staletími namáhaná má protivníka, má konkurenci. Vydrží nátlak, který na ní činíme, nebo to nezvládne a vymizí. Novou, starou, nebo nějaký vyvážený poměr? To jsou otázky, kterým bych se chtěla věnovat ve své bakalářské práci.

Čerpat budu z odborné literatury, která se věnuje převážně dějinám liturgické hudby, nebo hudby obecně. Spor mezi kytarovou a varhaní hudbou můžu podchytit v církevních novinách a časopisech, internetových diskuzích, církevních předpisech, článcích odborníků.

Ráda bych poděkovala panu doc. Planému, za jeho připomínky k mé práci. Děkuji.

Úloha hudby při liturgii (hlavní poslání liturgické hudby)

Náboženství vzniklo z pravěké touhy vysvětlit si nevysvětlitelné. Prostředníci bohů – pravěcí šamani, v křesťanské době kněží – připravovali neobeznámeným divákům pravidelné schůzky s božstvy prostřednictvím své osoby. Bylo důležité setkávat se s bohy či s Bohem. Tato setkání se pomalu stávala působivými divadly hrajícími na všechny lidské vjemy. Hlavním zůstávalo mluvené slovo, přidával se zrak – kněží byli oděni v působivých oblecích, místa setkání (modlitebny, kostely) byla čím dál více vyzdobena a zahrnovala nejvýznamnější umělecká díla své doby. Přicházel hmat (prosté podávání ruky, tisknutí), důležitá byla i chuť. Bohoslužba se stávala totiž hostinou, pokrm (chleba) stále připomínal v křesťanském okruhu symboliku liturgie v následovnictví poslední večeře. Sluch však nezůstal odkázán jen na mluvené slovo, přišla také hudba, která měla napomoci člověku otevřít své nitro a citověji prožívat bohoslužbu. Hudba nezůstala stát mimo kostelní zdi, naopak se stala součástí liturgie stejně jako nejvýznamnější výtvarná umělecká díla. Co jiného by mělo doprovázet největší pravidelná shromáždění lidí? Co jiného by mělo upevňovat víru v Boha? Co jiného by nemělo chybět na místě, kde stála nejlepší díla své doby – obrazy, sochy, kostel samotný? Umění patří k umění. Hudba je umění. Tak se zrodila liturgická hudba.

„Jen lidská duše umí dešifrovat zprávu obsaženou v hudbě.“ (Marlene Wartenberg)¹

Hudba má tu moc, že více přiblíží člověka k Bohu a dovoluje mu prožívat zážitek z liturgie ve větší míře. „Zpěv a hudba umocňují text – slovo uměleckou složkou, dávají mu větší vroucnost, výraznost a působivost, než kterou má, když se pouze recituje. Lépe než mluvené slovo sjednocuje shromáždění a jednota je zpěvem zřetelněji vyjádřena. Dokáže otevřít srdce pro lepší vnímání Slova, napomáhá aktivní účasti při liturgii. Zpěv a hudba dává bohoslužbě slavnostní ráz.

¹ *Katolický týdeník* [online]. [cit. 21. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>.

Obrazně vyjádřeno: tak jako je obraz malován barvami, je liturgie slavena zpěvem a hudbou.

Proto liturgická hudba musí být po umělecké stránce hodnotná, esteticky kvalitní a musí mít náboženský charakter; negativně vyjádřeno – nesmí obsahovat to, co je svázáno pouze se světskou hudbou, např. nevhodné texty. I liturgická hudba musí vyjadřovat základní poslání liturgie, kterým je bohopocta a posvěcení věřících.²

Hudba a její vztah k liturgii „zaujímá již od nejstarších dob zvláštní místo v dialogu člověka s Bohem. Jak zdůrazňuje v knize *Duch liturgie* kardinál Joseph Ratzinger, současný papež Benedikt XVI., slovo zpívat patří k jednomu z nejpoužívanějších v Bibli. (...) U sv. Tomáše Akvinského se dočteme, že tam, kde končí slova, začíná zpěv – zpěv, samotná hudba, je něčím, co překračuje obvyklý rozhovor, uvádí nás za hranice světa pojmů, přes práh nevýslovného.“³

S otázkou, jakou úlohu hraje hudba při liturgii, by nám mohla pomoci myšlenka Kláry Jelínkové, kterou uvedla ve svém článku, jenž se týkal hudby a jejího vztahu k liturgii: „Kde se člověk setkává s Bohem, tam si už s pouhou řečí slov nevystačí. Probouzejí se ty oblasti jeho existence, které se samy stávají zpěvem.“⁴

² Cíkrle, K. Význam a funkce zpěvu a hudby v liturgii. In. K. Cíkrle – J. Sehnal. *Příručka pro varhaníky*. Rosice: Gloria, 1999.

³ Jelínková, Klára. Editorial. *Salve* [online]. [cit. 16. 9. 2009]. Dostupné z: http://salve.op.cz/obsahy/2008/2_editorial.html.

⁴ Tamtéž.

Instrumentální hudba v kostelech v minulosti

Hudba je součástí pobožností už od počátku vzniku křesťanství. Inspiraci viděla mladá křesťanská hudba především v okolí svého vzniku, ve starší židovské kultuře. V židovské liturgii nalezneme bohoslužebný zpěv i nástrojovou hudbu. Nástroje (trubky, lyry, zvířecí rohy, varhany) nedoprovázely zpěv, ale pouze vyplňovaly mezery mezi jednotlivými zpívanými žalmy. Varhany jsou řeckým vynálezem. Ktesybios Alexandrijský je měl zkonstruovat již kolem roku 170 před naším letopočtem a jednalo se o hydraulické varhany, u nichž vzdušný proud reguloval vodním tlakem. Například král Herodes si prý dal pořídit velké varhany (o 10 100 píšťalách), které prý bylo slyšet až k Jerichu.

Postoj mladé křesťanské církve k instrumentální hudbě nebyl jednoznačný. Církevní autority ji odmítaly, Sv. Jan Zlatoústý praví: „David užíval citery z bezduchých strun, církev však užívá citery, jejíž struny jsou živé, naše jazyky jsou oněmi strunami.”⁵ A Klement Alexandr, jeden z největších básníků prvotní církve, praví: „My užíváme jen jediného nástroje: slova, jímž Boha chválíme, a ne starý žaltář, bicích nástrojů, trubek a fléten.”⁶ Nicméně nástroje a zejména varhany se prosadily.

Společně s dělením církve na východní a západní se v následujících letech členila i křesťanská hudba. Ke konci starověku se přešlo k čistě vzduchovým varhanám. Hydraulické varhany byly velmi nepraktické a nepohodlné. V zimě voda zamrzala, v létě se zase velikým horkem vypařovala. Církev začala používat varhany na východě snad už ve 4. stol. za Theodosia Velikého. Na východě varhany nikdy nepronikly do chrámu, zůstaly světským nástrojem. Z východu převzal staronový vynález i křesťanský západ, k jejich rozšíření do Evropy přispěly styky Francké říše s Byzantskou. Už v roce 757 daroval varhany císař Konstantin V. králi Pipinovi, v roce 812 hrají na dvoře Karla Velikého v Cáchách. Až po dvou stech letech se jim dovolilo začít se uplatňovat při liturgii. Jako původně světský nástroj se začaly v chrámu používat nejprve v Anglii a Irsku v polovině 10. stol. Nacházíme nejstarší zprávu o instalaci varhan v kostele

⁵ Michalovič, Š. Liturgický zpěv v době apoštolské. *Cyriil* [online]. 1936, roč. LXII, č. 3-4, s. 28 [cit. 6. 10, 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?t=&id=8185>.

⁶ Tamtéž.

(Winchester r. 951). Velmi dlouho byly varhany kvůli svému původnímu světskému užívání při liturgii spíše trpěny.

Časem se z malých přenosných varhan stávaly veliké stabilní nástroje. Varhany hrály v kostelech dlouhou dobu jen o velkých svátcích. Hrály se pouze krátké úvody a dohry, hlavní hudební náplň mše tvořil nadále zpěv. Podíl varhan na hudební stránce mše začal postupně stoupat. Plného obecného i církevního uznání dosáhly varhany ve 13. století, přesto část církve považuje instrumentální hudbu při mši za škodlivou (středověká společnost nahlíží na potulné hudebníky z povolání jako na další lidi na okraji středověké společnosti). Varhany se poté začínají používat pravidelně, a to i díky jejich schopnosti neomezeně udržovat tón. Nahrazují zpěv v různých částech mše, varhany se stávají liturgickým nástrojem.⁷ Dále se uplatňují i v dalších neliturgických pobožnostech, jako jsou církevní průvody a duchovní hudba. Zároveň varhany na západě zůstávají i dále nástrojem světským.

U nás se hra na varhany pěstuje již od 13. století. První varhany v kostele se připomínají v roce 1255, kdy došlo k výměně starších za novější. Největší rozkvět v českém varhanářství dochází za Karla IV. Jejich hraní při mších výslovně povolují pražští arcibiskupové, v kostelech se mimo varhan začalo užívat také jiných nástrojů. Tyto nástroje doprovázely varhany a ve velké míře improvizovaly, což svádělo hráče k různým rozpustilostem. Proti tomu zasáhl arcibiskup Arnošt z Pardubic. „Figelly, citary a psalteria“ způsobují, že „vzniká nepobožnost u lidu, pučí snaha tělesná, či nedovolená, bují marnivost a tíha přemnohých pohoršení“⁸. Všechny jiné nástroje v kostelech a kláštorech byly zakázány pod trestem 4 kop pražských grošů, které měl viník poukázat na stavbu Chrámu svatého Víta.

Za husitských válek bylo mnoho nástrojů zničeno, neboť nezapadaly do husitské představy církve oprostěné ode všeho světského. Po porážce radikálního husitského křídla se s varhanami při mších začínají smířovat i jejich dřívější odpůrci. Obnoví se pověst českých varhanářů i varhaníků z dob Karla IV. I nadále zůstává hlavní složkou kostelní

⁷ Viz Gracian, Č. *Dějiny evropské hudby*. Praha: Panton, 1974, s. 41–42.

⁸ Reforma kostelního zpěvu v XIV. století v Praze. *Cyryll* [online]. 1880, roč. VII, č. I, s. 1 [cit. 14. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=892>.

hudby čistě vokální hudba, instrumentální se doplňuje jen podle potřeby. V renesanci došlo ke zlepšení kvality celé řady nástrojů, varhany nezůstaly stranou – ve 14. století už nalezneme u varhan pedály a zásuvkovou soustavu, což umožnilo rejstříkování – zdokonalila a rozšířila se jejich zvuková stránka. Varhany dále zůstávají součástí kapel světských, zejména dvorských. Například dvorská kapela Ferdinanda I. se skládá ze zpěváků a dvou varhaníků.

V 16. století ještě není instrumentální hudba v našich kostelech pevně uchycena. To se podařilo až velmi hudebně založeným Jezuitům. Díky nim během několika málo let došlo k velmi silnému rozšíření, dokonce zatlačí gregoriánský chorál do pozadí. Jezuitský řád se věnuje s velkým zaujetím hudbě, většina jeho členů pochází z Itálie a nově přijímaní členové mají jako plus, pokud ovládají nějaký hudební nástroj. Podnikaví jezuitští misionáři se snaží instrumentální hudbou přitáhnout lidi do kostelů. Snaha byla úspěšná, docházelo k nárůstu účastníků mší, ale objevují se také protesty proti zatlačení vokální hudby. Varhany se už tolerují: „Světští lidé budou zpívat u varhan, ostatní však jakékoliv používání nástrojů hudebních je zakázáno.“⁹ Jezuitský visitátor provincie Mikuláš Avancini vydal roku 1675 toto nařízení: „... že líbeznost hudby těmito nástroji nezíská, avšak pravá příčina tohoto zákazu nevytryskla vlastně z estetického názoru visitátorova, nýbrž proto, že prý pro hluk neslyší kněží ve zpovědnicích, z čeho se kající zpovídají, a že studenti cvičením ve hře na trubky a kotle zanedbávají svá studia.“¹⁰ Výjimečně je dovoleno užívání ostatních nástrojů o hlavních svátcích. Zákazy se však často opakovaly, z čehož vyplývá, že nebyly moc účinné a jednoduše se nerespektovaly. Varhany se dočkávají nového uznání, staví se nové a nové nástroje.

Barokní sloh našel zálibu v hudební nádheře. České baroko jde ruku v ruce s rekatolizací, stává se její nejpříjemnější a také nejúčinnější složkou. Česká barokní krajina, vyzdobené kostely, obrazy, sochy a atmosféru mší podmalovávající barokní hudba splňuje velmi úspěšně rekatolizační záměr.

⁹ Straka, A. Kdy a jak se šířila v Čechách instrumentální hudba při církevních bohoslužbách. *Cyrrill* [online]. 1912, roč. XXXVIII, č. 4, s. 50 [cit. 9. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=4854>.

¹⁰ Kornmüller, P. O hudbě instrumentální. *Cyrrill* [online]. 1880, roč. VII, č. I, s. 5 [cit. 9. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=896>.

Hlavní hudební složkou baroka se staly opery a mše. Ještě v 16. a 17. století tvoří instrumentální hudba doprovod vokální hudby, ale v 18. a 19. století už naplno začala převažovat. Instrumentální hudba při mších dosáhla svého vrcholu v období klasicismu a romantismu.

Už v té době se snažila církev zabránit rozšíření instrumentální hudby při mších. Vůbec první, kdo se snažil omezit instrumentální hudbu, byl Papež Benedikt XIV. (1740–1758). Ve své *Encyklice* hovoří o tom, že by se mělo užívat pouze hudebních nástrojů, které podporují zpěv, aby smysl slov snadněji vnikal do duše posluchačů; nástroje, které ruší, zakázal používat. Varhany se tedy pouze trpí: „... varhanní hudba není součástí liturgie, nýbrž slouží jen k povznesení její slavnostnosti a vzdělání věřících“. Trend instrumentální hudby se však vyvíjel tak, že „až na počátku století našeho zvítězivši nade zpěvem stala se jeho utlačovatelkou“¹¹.

V druhé polovině 19. století se šířilo ceciliánské hnutí, které se snažilo obrodit církevní hudbu a restaurovat vokální hudbu při mších, zejména gregoriánský chorál. V roce 1868 byl v Řezně založen F. X. Wittem 1. ceciliánský spolek, v 70. a 80. letech 19. století se hnutí šířilo i v českých zemích. V tomto období docházelo k potlačování instrumentální hudby a prosazování hudby vokální.

Papež Pius IX. (1846–1878) se vyjádřil takto: „... ředitelové kůrů chovejte vždy v mysli, že hudba instrumentální ve chrámech pouze se trpí a že jen na tu jest, by zpěv podporovala, nikoliv však aby nad ním panovala, neb jej docela přehlušovala.“¹² Dobový tisk se plnil zprávami, které měly omezit instrumentální hudbu v kostelech:

„Vždy se zaradují, čtu-li ve veřejných listech nějakou zprávu o zavádění nové (vlastně staré) pravé hudby kostelní v kat. chrámech, a o odstranění všelikých fidlovaček, troubení a bubnování, hudby to světácké, pro chrám Páně neslušné a naší posvátné bohoslužby nedůstojné. Myslím si vždy, jak dlouho to ještě potrvá, než se probudíme všichni z převrácené své krasochuti a k zvelebení služeb Božích začneme zaváděti na naše kůry starý, krásný, posvátný chorál; kdy pochopíme dobře slov Spasitelových: Dům můj jest dům modlitby, vy pak jste jej učinili peleší lotrovskou“, zde můžeme říci, hospodou

¹¹ Kornmüller, P. O hudbě instrumentální. Op. cit.

¹² Tamtéž.

neb divadlem? Na mnoha místech naší milé vlasti moravské, pokud vím buď z dopisů ve veřejných listech neb z jiných zpráv, již vyhostili z chrámu Páně nástroje hudební a zavádějí zpěv chorální neb aspoň nedělají žádných fidlovaček. Ale což je to proti jiným mnohým místům, kde lpi ještě na starých nešvarách?“¹³

„Nástroje hudební při bohoslužbě jsou a zůstanou jen průvodem a příkrasou zpěvu, více požadovati nesmějí. Liturgie zná a potřebuje toliko zpěv a žádá, by bezprostředně obětoval se člověk, nikoliv však prostředně; v ohledu tom zbytečny jsou nástroje hudební. Zvuk nástrojů pokulhává daleko za zvukem hlasů; hlasem pronáší se bezprostředně city srdce lidského; ve hlasu značí se nálada duše lidské; hlas jediné jest nástrojem hudebním, jenž slova písně zřetelně vyjadřuje. A čím jest nástroj umělý? Slabým pouze ohlasem vnitřního pohnutí 1 Nezpívá tu hlasová ústrojí, na něž srdce působí, než nástrojem jest dech a plíce, jež vyluzují zvuky ze dřeva nebo kovu umělo sestrojeného, nebo jsou jim prsty, jenž přitlačují na struny, nebo jest jim ruka, jež smyčcem vládne. Ať dovede člověk naznačiti náladu svou, své city, zvláštnosti své hudebními nástroji ve všem, tož upotřebiti toho lze mu pouze v samohře (solo) nebo ve skladbě instrumentální; ale pro takové věci není chrám.“¹⁴

„Že se zdokonalila hudba instrumentální, zanedbávali přemnozí skladatelé církevní skladbu vokální, libující si více ve skladbách instrumentálních. Zpěv secvrkl se proto až na holou kostru, ač má býti hlavní věcí v kostele; zlatý rám — hudba instrumentální, byl dán chudoučké malbě — zpěvu. Vylinou li pak se všichni skladatelé s nástroji hudebními nebezpečí tak blízkému, aniž je za-slepí lesk hudby, opanují-li se a, určí nástrojům místo podřízené, by totiž provázely a podporovaly zpěv? Zkušenost učí, že zbloudila tu veliká většina skladatelů, nezbloudí snad i budoucně? Trvám, že i na dále nebudou lidé anděly, a že nepřestane vládnouti smyslnost.“¹⁵

¹³ Pěstování zpěvu církevního. Z Opatovic u Jevíčka na Moravě. *Cecilie* [online]. 1877, roč. IV, č. 2, s. 11 [cit. 12. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=462>.

¹⁴ Kornmüller, P. O hudbě instrumentální. *Cyrill* [online]. 1879, roč. VI, č. II, s. 88 [cit. 9. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=833>.

¹⁵ Kornmüller, P. O hudbě instrumentální. *Cyrill* [online]. 1880, roč. VII, č. I, s. 5 [cit. 9. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=896>.

O instrumentální hudbě hovoří také Moto Proprio papeže Pia X. *O posvátné hudbě* z roku 1903. Hlavní složkou liturgické hudby je zpěv, instrumentální hudba jej má jen vhodně doplňovat. Varhany jsou hlavním nástrojem při mších, ostatní nástroje jsou dovoleny jen s výslovným souhlasem některé církevní autority. Stanovila se jasná pravidla: „Je zakázáno užívat v kostele klavíru, jakož i nástrojů hřmotných nebo rozmarných, jako bubnu, bubínku, činelů, zvonků a podobně. Je přísně zakázáno tak zvaným hudebním kapelám hráti v kostele; jen v některém zvláštním případě, dá-li k tomu ordinář souhlas, bude dovoleno připustit omezený, rozumný a prostoru přiměřený výbor dechových nástrojů, je-li ovšem skladba i doprovod psán ve slohu vážném, vhodném a vesměs podobném doprovodu varhan. Při slavnostech mimo chrám smí biskup připustit hudební kapelu, nehrají-li se však nikterak kusy světské. Bylo by žádoucí, aby se při takových příležitostech hudební výkony omezily na doprovod nějaké duchovní písně latinské nebo lidové, přednášené zpěváky nebo zbožnými družinami, jež se účastní průvodu.“¹⁶

O použití různých hudebních nástrojů se také vedly různé debaty. Po historických bádáních se opět přiznala varhanám jejich důležitost, zůstaly hlavním církevním nástrojem. Také se připustila podpora zpěvu i jinými hudebními nástroji, i když poměrně dost omezeně. Některé nástroje byly přímo z kostelů vykázány.

V *Konstituci apoštolské o liturgii, o zpěvu řehořském (chorálu) a hudbě církevní a jejich ustavičném zvelebování* z roku 1929 můžeme číst: „... sluší se zajisté, aby v chrámech více se rozléhal lidský hlas než nástroje, hlas totiž duchovenstva, zpěváků a lidu. Není třeba se domnívat, že církev klade překážky rozvoji hudebního umění, že dává přednost hlasu lidskému před kterýmkoliv nástrojem. Neboť žádný sebe výbornější a dokonalejší nástroj nemůže předčít lidský hlas ve vyjádření duševních citů, tím spíše, když duch jeho užívá zpěvu, aby přednášel prosby a chvály Bohu všemohoucímu. (...) Církev však má svůj vlastní, od předků jí odkázaný nástroj hudební, totiž varhany, který pro svou velkolepost a velebnost, uznán hodným toho, aby se účastnil liturgických úkonů, buď průvodem zpěvu, nebo když sbor mlčí, aby podle předpisů, vyluzoval líbezné harmonie. Avšak i v tomto případě třeba se vyvarovati toho, aby se nepřimísila k posvátnému světskost, čehož příčinou mohou býti jednak stavitelé varhan, jednak někteří varhaníci,

¹⁶ Motu Proprio Pia X. O posvátné hudbě z 22. listopadu 1903 [online]. [cit. 12. 10. 2009]. Dostupné z: http://www.musicasacra.cz/doclh/motu_proprio.pdf.

kteří příliš se obdivují podivnostem moderní hudby. To by vedlo k tomu, že by podivuhodný tento nástroj uchýlil se od cíle k němuž jest určen. Přejeme si sice, aby podle předpisu liturgie vše, co se varhan týká, ustavičně činilo pokroky, avšak nemůžeme zamlčeti, že třeba nám stěžovati si na to, jak dnes, podobně jako druhy jinými formami hudby, jež církev po právu zakázala, nejnovějšími zajisté způsoby se pokouší světský duch vedrati do svatyně. Kteréž způsoby, kdyby měly nabývati převahy, nemohla by církev jinak, než je naprosto zavrhnouti, Ať zní v chrámech jen taková hra varhan, která odpovídá vznešenosti místa a vyjadřuje posvátnost obřadů. Tímto způsobem zajisté rozkveté opět jak umění stavitelů varhan, tak umělců výkonných k účinnému prospěchu posvátné liturgie.“¹⁷

„V chrámech nutno věnovati varhanám zvláštní pozornost, poněvadž odpovídají svými výrazovými možnostmi všem nejpodstatnějším požadavkům zvukového ideálu, jakého vyžaduje vznešenost, velkolepost a velebnost posvátných liturgických úkonů. Jiné nástroje, vypočítané na tónovou řadu, připouštějí nejvýše 2. až 3. hlas; proto je potřebí více hudebníků. U varhan je právě obzvláštní předností mnohotónovost (vícehlas); při tam je nutno zdůraznit, že varhany potřebují jen jednoho hráče, který má též k dispozici pedál. To je přednost před klavírem, kterému lépe leží svobodnější skladební práce.

Snad se dá namítnouti, že varhaníkovi je dovolen jen skrovnější vliv na tvoření tónu; má před sebou píšťaly v určité síle a zvukové barvě a může tvořiti dynamickou linii jen „terasovitě“. Než můžeme dáti varhannímu tónu též výraz použitím „žaluzií“ atd. Foukači a houslisté mají tónovou výšku do té míry v moci, že mohou vytvořiti čistý tón, odpovídající čisté harmonii; varhany podobně jako klavír (a j.) se musí spokojiti s vyrovnaným, předem naladěným tónem. Varhanní tón může zníti neustále v stále stejné síle jako na počátku rozeznění (klavírní tón odumírá). Tím je dána možnost přivést nesenou melodii k plnému účinku a tóny různých sledů harmonií pevně podržovat v libovolných délkách trvání. Varhany mají plný a sytý tón, který se zcela zvláštním způsobem hodí k doprovázení zpěvu; hlavně však nesmí zpěv přehlušovati. – Varhany jsou nástroj píšťalový, tím se podstatně liší od harmonia; skládají se z píšťalových řad různé síly, zvukové barvy a tónové výše.

¹⁷ Konstituce apoštolská. O liturgii, o zpěvu řehořském (chorálu) a hudbě církevní a jejich ustavičném zvelebování. *Cyriil* [online]. 1929, roč. LV, č. 9-10, s. 86 [cit. 12. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?id=7288>.

Velmi často jsou varhany srovnávány s orchestrem. Tím, že bylo někde vyžalováno od varhan, aby byly imitací orchestru, byl ovšem snížen význam varhan a přesunut cíl jejich účelu. Celá řada rejstříků byla označena výstižně jmény orchestrálních nástrojů, jejichž charakteristickou zvukovou barvu vytvářely nejpřiléhavěji. Smýkavý tón úzkých principalů a housle, měkce – určitým zvukovým oparem – nasazující tón dřevěné píšťaly a fléta, vřestící tón oslovující jazýčkové píšťaly a trompeta jsou spolu velmi příbuzné. Může být úkolem stavitele varhan-umělce, aby zdůraznil jednotlivé registry přiměřeně charakteru houslovému, flétnovému nebo trompetovému, ale nesmí „fabrikovati“ napodobeniny. Varhany a orchestr (myšleny v ideálním pojetí) jsou jaksi antipody. – Varhany zůstanou varhanami a jednotlivé hlasy zůstanou varhanními hlasy.

Chtít přidělit varhanám podřadnou roli napodobujícího nástroje, znamenalo by oloupit je o jejich nejkrásnější přednosti a snížit jejich význam. Snad jsou varhany za určitých okolností schopny zastupovati orchestr, ale uhajují přesto svůj zvláštní tónový charakter. Podávají podobné, aniž by se tím snižovaly ke kopii; napodobení v umění má své meze. A není vůbec úkolem umění klamati, nýbrž zachycovati krásnou skutečnost. Varhany mají plnoprávný nárok na to, aby byly považovány za naprosto samostatný nástroj. Stavitel varhan může zdokonalovati zvukové barvy určitých hlasů, které mají jméno nástrojů užívaných v orchestru; avšak nesmí mítí dojem, že takovéto „napodobení“ určuje skutečnou hodnotu nástroje.

Je nutno žalovati na někdy nevkusné používání varhan v divadlech, na gramofonových deskách, i v rozhlase. Nerozhoduje tak materiál, jako užití; vše spočívá ve způsobu hry. Dokonalé varhany mohou vždy přispívati k slavnosti církevních obřadů. Nelze tvrditi, že smíme beze škody bráti varhany ke každému světskému užití, neboť převládající užití je nesporně kostelní. V našich představách se spojují varhany s úkony v chrámech (představová asociace). Když na př. sledy tercie – kvinty – sexty, přednášené lesními rohy, vzbuzují vzpomínku na les a lov, trompetová fanfára vybavuje válečný obraz, a valčíkový takt tanec, oboje přednášející v s; a taktu přírodní pastýřskou idylu atd., tak upomíná zvláštní zvuková barva varhan na kostelní obřady. Varhany mohou zazníti vždy v koncertním sále, nebo i jinde; proto není opak jen kostelní a světský, nýbrž důstojný – nedůstojný, nebo vhodný – nevhodný. Varhanní díla vyrůstala z kostela a jsou proto spojena s určitým velebným ovzduším chrámů. Mezi varhanami a varhanní hudbou platí relace: požadavek a vyrovnávání. Lze těžko dosáhnouti jednotnosti pro normy

varhanního stylu; v každé době byl varhanní sloh jiný podle techniky doby a vždy uznávaný za vhodný pro svou dobu. Která epocha nám má být vzorem?¹⁸

Byly vypracovány seznamy autorů, které dílo je a které není vhodné při mších.

Uvolněnější duch 2. Vatikánského koncilu se promítl i do jeho Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* z roku 1964. V oblasti liturgické hudby varhany dále zůstávají jako hlavní kostelový nástroj. „Píšťalové varhany ať jsou v latinské církvi ve velké úctě jako tradiční hudební nástroj. Jejich zvuk dovede dodat církevním obřadům podivuhodný lesk a mocně povznést mysl k Bohu a k vyššímu světu.“¹⁹ I u ostatních nástrojů došlo k uvolnění: „Jiné nástroje lze připustit k bohoslužbě, pokud se hodí k posvátné službě nebo se pro ni dají přizpůsobit, pokud jsou ve shodě s důstojností chrámu a pokud skutečně přispívají k duchovnímu povznesení věřících. Souhlas k tomu dá podle svého uvážení příslušná územní autorita.“²⁰

Posvátná kongregace obřadů O hudbě v posvátné liturgii (*Musicam sacram*) z roku 1967 jen dále rozvíjí myšlenky Konstituce o posvátné liturgii. „V připouštění a užívání hudebních nástrojů je nutno brát v úvahu ducha a tradici jednotlivých národů. Přece však to, co se podle obecného mínění a obecné praxe hodí jen pro hudbu světskou, ať je naprosto vyloučeno z každého liturgického úkonu i z pobožností. Všechny hudební nástroje, které se připouštějí při bohoslužbě, ať se užívá tak, aby se shodovaly s požadavky posvátného úkonu a vyhovovaly kráse bohoslužby a povzbuzení věřících. Hudební nástroje, které doprovázejí zpěv, mohou podpírat hlasy, činit účast snadnější a zdokonalovat a prohlubovat jednotu obce. Ale ať jejich zvuk nepřehluší hlasy, takže by byl text těžko srozumitelný. Když kněz nebo příslušující ve své funkci přednáší některou část nahlas, ať nástroje mlčí. Při mších svatých, ať zpívaných nebo čtených, se může k doprovodu zpěvu pěveckého sboru i lidu použít varhan nebo jiného hudebního nástroje, zákonitě dovoleného. Samostatně se může hrát na nástroj na začátku, dřív než kněz přistoupí k oltáři, při obětování, při přijímání a na konci mše.

¹⁸ Vachulka, L. K otázce varhanního slohu. *Cyrl* [online]. 1933, roč. LIX, č. 5-6, s. 60-61 [cit. 14. 10. 2009]. Dostupné z: <http://cyrl.psalterium.cz/nahled.html?t=&id=7791>.

¹⁹ Konstituce o posvátné liturgii. [online]. [cit. 14. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.musicasacra.cz/doclh/konstituce.pdf>.

²⁰ Tamtéž.

Stejné pravidlo může být uplatněno i na jiné posvátné úkony. Samostatná hra na tyto nástroje není dovolena v době adventní, postní, ve svatém třídení a při hodinkách a mších za zemřelé.²¹

²¹ Posvátná kongregace obřadů. O hudbě v posvátné liturgii [online]. [cit. 15. 10. 2009]. Dostupné z: http://www.sdh.cz/sdh_htm/archiv/mus-sac.htm.

Současná diskuze o hudbě provozované v kostelech

V kapitole o historickém vývoji jsem se pokusila nastínit spory o jednotlivých nástrojích v minulosti. Stejně jako v minulosti, tak i v současnosti probíhá podobný rozpor, který bych nazvala jako „varhany proti kytarě“. Probíhají diskuze mezi příznivci klasické varhanní mše a příznivci tzv. „kytarovek“, kytarových mší. Zkusila jsem se podívat na názory obou skupin a trochu je srovnat:

1) OTÁZKA KVALITY

Otázka kvalitní a nekvalitní hudby. Někteří nahlízejí na náš spor jako na rozpor kvalitní a málo přitažlivé varhanní hudby proti nekvalitní a hodně přitažlivé kytarové hudby. Kvalita je podle některých názorů nadřazena popularitě. Čemu dát přednost – kvalitě? Nebo popularitě? Mám poslouchat něco, co mne baví, co se mi líbí, ale není podle odborníků kvalitní, nebo poslouchat kvalitní, ale málo líbivou hudbu, a tak se jí pomalu dostávat na chuť? Podobné otázky se v umění, hudbě i literatuře objevují často.

„Zdá se mi jako velký omyl, obhajovat vhodnost křesťanského folku jeho popularitou. Míní se tím asi jakási líbivost, schopnost rychle vyvolat povrchní radostný pocit a živý veselý rytmus, který zanechává dojem bezprostřední veselosti a rozjařenosti. Tato radost je sice přirozený lidský pocit a není na něm nic špatného, ale je pouze lidský, určený jakoby pro člověka, méně k oslavě Boží. Je příliš spojen s člověkem. Píseň při bohoslužbě, by měla pozvedat k Bohu a tím sloužit člověku a zároveň oslavovat Boha. Křesťanský folk zanechává někdy v posluchačích velmi rozmarný pocit jakési energie a rozdováděnosti, nebo akce.“²²

„Kamarád varhaník mi nedávno říkal, že tím našim posláním je tu dnešní kytarovou generaci vychovávat k opravdové Hudbě, která je smysluplná a se kterou se dá Boha chválit na patřičné úrovni a ne popíkovou, na známou smyčku C- Ami- Dmi7- G. (...) Chválit Boha máme hudbou, která má určitou důstojnost (těžko půjdeme na svatební

²² *Katolický týdeník* [online]. 2009, 47 [cit. 19. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katydz.cz/>.

hostinu v džínách a smrduté mikině...) Dnes s hudbou teče do kostela stoka – nechme ji téct, možná s ní přitečou noví lidé.²³

Co je a co není kvalitní hudba? Kdo o tom rozhoduje? Myslím si, že každý má nárok na to, co se mu líbí, má někdo právo brát mi něco, že to není kvalitní? Dítě baví hračka, máme mu dávat jinou, která ho nebaví, jenom proto, že není kvalitní?

Je snadné říci: toto je nekvalitní. Já osobně jsem zažila už mnoho mší, na některých se hudba nedala poslouchat a na jiných to bylo pohlazení. Nebylo to však tím, na co hráli, ale jak. Někdy si to muzikanti ani sami neuvědomí a sklouznou k tomu, že nakonec nehrají pro Boha, ale pro sebe nebo proto, aby lidé řekli, že to bylo pěkné, a aby je oslavovali, což je špatné. Vůbec bych hudbu nedělila na kvalitní a nekvalitní podle toho, na co se hraje, ale podle toho, jak a pro koho se hraje.

Má hudba sloužit jako prostředek pro nalákání či udržení lidí v kostelech? Z popularity hudby víra?

„Dnešní mladí lidé si chtějí prostě vzhledem k době poslechnout také něco jiného než jen varhany. Jsem snad špatný varhaník, když říkám, že uvítám párkrát za rok i takovýto styl mše? Cožpak si myslíte, že takováto mše nemůže dopomoci mladým přiblížit se více ke Kristu? Já jsem přesvědčen o opaku. Spíše si myslím že tyto texty dávají této generaci možnost lepšího porozumění, než ty z kancionálu. Je to více jasné, přímé, jazykem, kterým se v této době mluví. Byli byste radši, abychom měli věřící populaci, která bude krásně zpívat z kancionálu ale bude jim průměrně 70 a neměli žádnou věřící mládež? ... Víte co bych za to dal, abychom měli u nás plný kostel mladých lidí? Možná že je párkrát přitáhne jen hudba, ale dřív nebo později jim i tato hudba dokáže přinést prohloubení víry. Víte, doba se velmi rychle mění, a právě tato hudba v mladých lidech upevňuje víru. Časem zestárnou, styl hudby třeba také změní, ale tohle období je bude právě podobná hudba provázet.“²⁴

²³ Jirousová, F. Kritika křesťanských folkových písní. *Katolická dekadence* [online]. [cit. 19. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katolicka-dekadence.cz/?p=56>

²⁴ *Christnet.cz* [online]. [cit. 20. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz>.

Takže už žádné varhany, už jen a jen kytary? Ne, to si lidé nepřejí, ani si nemyslí, že to je to pravé pro nalákání lidí do kostela. „Hluk není podle mne dobrý způsob, jak dostat mládež do kostela – při udělování svátosti biřmování v blízkém kostele byla přítomna silná zvuková aparatura rozbíjející jakoukoli možnost duchovního prožívání mše svaté.“²⁵ Ale jak to asi cítili ti, kteří tu hudbu provozovali? Co jim jejich hudba řekla, jak se při tom cítili? Jak to vnímali, jak to vnímali i ostatní lidé, bylo to pro všechny nepříjemné? „To je prostě jen vývoj od neškodných kytarovek v tomto kostele.“²⁶ Vzniká otázka: když je v tomto kostele vývoj takovýto, jaký je asi jinde? Je to tak všude? Ne, není, někde žádný vývoj není a lidem to vyhovuje.

Hudba sama o sobě není vhodný prostředek pro lákání lidí do kostela. Člověk, který jde do kostela, by tam měl jít hlavně z důvodu, že by se chtěl setkat s Bohem. Samozřejmě když váhám, jestli tam jít nebo ne, raději půjdu do plného kostela lidí, kde si mě nikdo napoprvé nevšimne, než do poloprázdného, kde na mě budou ostatní koukat. K takto plnému kostelu nám může dopomoci i dobrá hudba.

2) OTÁZKA VHODNOSTI HUDEBNÍHO STYLU

Otázka, který hudební styl je a který není vhodný při mších. Co je vhodné při mších, co je a co není pobuřující při mších? Hodí se kytarová hudba do kostela?

„Je zřejmé, že vážná hudba je v chrámu přijímána se samozřejmostí, kdežto současná moderní populární hudba v něm své pevné místo stále hledá. Mnozí z nás cítí, že hudba mladých do kostela patří, mladí interpreti a autoři se však stále setkávají s rozpaky, nepochopením, odmítnutím i argumenty, že jejich hudba není hodna chrámového prostoru, že je málo zbožná či nedostatečně povznášející k Bohu. I přesto je ve většině kostelů tolerována, a to především z toho důvodu, že je vnímána jako hudební jazyk, kterým se běžně vyjadřuje, ale i upřímně modlí velké množství zejména mladých lidí. Snaha o vyčlenění této hudby z chrámu by pak mohla být vnímána jako upírání možnosti nemalé skupině věřících obracet se k Bohu jejich způsobem. Duchovní skladbou se tak podle

²⁵ Tamtéž.

²⁶ *Christnet.cz* [online]. [cit. 20. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz>.

tohoto způsobu nahlížení může stát varhanní a chorální dílo stejně jako nejmodernější žánry současné hudby – hip-hop, jazz, rock nebo house.²⁷

Položme si nyní otázku: je špatné přibírat do kostela stále nové styly?

„Představme si, kdyby se podobně bránili v renesanci a odmítali by barokní styl. Jak by to asi dopadlo? No to si ani neumíme představit – vždyť baroko položilo základy varhanní hudbě. A nebo kdyby si barokní varhaníci postavili hlavu a rozhodli by se, že žádnou romantickou homofonii do kostela nepustí. Přišli bychom o tolik krásných romantických skladeb a nástrojů. Takže svým způsobem je určitá modernizace přirozená a nevyhnutelná.“²⁸

Někdy se otázka vhodnosti hudebního stylu pokládá jako vhodnost a nevhodnost písní při mších, podívejme se na tzv. „rytmické písně“:

„Rytmičtým písním je vytýkáno především to, že jsou tanečního rázu. Mnozí to považují za klad, vždyť v Písmu je často zmínka o oslavě tancem, proč to tedy chápat jako zápor? Ovšem několik staletí trvající tradice dala již poměrně brzy zvítězit duchu nad tělem. Ne, že bychom se chtěli takto vyvyšovat nad ostatní národy, ale tanečnost v církevní hudbě byla považována již ve středověku za nežádoucí... Podívejme se na věc trochu jinak. Ti tolik uctívání husité ničili varhany velice uvědoměle. Považovali je totiž za nástroj Satanův, jelikož, jak se lze dočíst v pramenech, jejich hudba spíše k tanci, než k pobožnosti pobádá... Z jiných pramenů se můžeme dočísti, že na varhany byly hrány rozpustilé písně tanečního rázu – tzv. runtely, proti kterým církevní vrchnost zasahovala.“²⁹

Takže rytmičtější písně ne? Co tedy ano, jaké písně, jaké melodie jsou tedy vhodné při mši?

²⁷ Kováč, J. Jakou hudbu hrát v kostele? Durová ani molová tónina není znakem duchovnosti. *Pastorace.cz* [online]. 26. 9. 2007 [cit. 20. 10. 2009]. Dostupné z: www.pastorace.cz/index.php?typ=clanky&sel_id=1186.

²⁸ *Christnet.cz* [online]. [cit. 20. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.christnet.cz>.

²⁹ Timotheus Aquaparva. Odhad vývoje katolické bohoslužby. *Katolík* [online]. [cit. 24. 10. 2009]. Dostupné z: http://katolikrevue.ath.cx/musica_sacra/odhad_vyvoje_katolicke_bohosluzby_timotheus_aquaparva.htm.

„Jednotlivé melodie by neměly být poznamenány duchovností pouze podložením textu s náboženskou tematikou; o duchovním obsahu by měla přesvědčit melodie samotná, i kdyby textu nebylo rozumět. Za dokonalý příklad požadavku duchovnosti písně považujeme například Dvořákovy Biblické písně, geniálně zhudebněné žalmy. Tady nejde o nějakou duchovnost chápanou vulgárně, ale o tu duchovnost, kterou dokáže zprostředkovat skutečné Umění.“³⁰

Duchovnost může být chápána různě, ale co je a není vhodné při mších nakonec rozhodne církve.

„Stejně jako v Hosaně, Cantate atd. tak i v Kancionálu jsou prostě písně dobré, horší a špatné. Jinak řečeno to, že je píseň z Kancionálu x let stará a doprovázená na varhany (a to taky s velmi různorodou hudební a technickou zručností) automaticky neznamená, že je pro liturgii vhodnější.“³¹

Názory jsou samozřejmě protichůdné:

„Co mi přijde nejvíce zarážející, až absurdní, je to, že dnešní kancionály obsahují pečlivě vybrané písně po textové i hudební stránce a opravdu odpovídají charakteru mše svaté (v souladu se závěry II. vat. koncilu). Existují komise, které se starají o selekci těchto písní etc... A štvete mě, že křesťanský folk je úplně mimo tuto selekci, že si každá schola může zahrát jakýkoliv paskvil při mši. Přitom by stačil nějaký pokyn liturgické komise, který by nařizoval scholám zpívat při mších jenom písně liturgické (vždyť třeba v Hosaně existuje tohle rozdělení: liturgické a ostatní), když na to nedbají vedoucí schol.“³²

„Jaká to hrozná diktatura Církve, když si dovolí nařizovat, co se má zpívat při mši? (viz předchozí příspěvek, pokud jsem si ho vysvětlila správně). Lidé už teď vůbec neumí chápat autoritu. Vůbec neví, co to je. Oni si asi myslí, že ve vztahu k Bohu, tedy při mši, si můžeme zpívat cokoli, můžeme tam číst jakékoli texty, třeba i ze satanské Bible, nebo zpívat táborákové písně – nu proč ne? To je přece svoboda víry! Když to tak někdo ve

³⁰ *Katolický týdeník* [online]. [cit. 24. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>.

³¹ *Katolický týdeník* [online]. [cit. 24. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>.

³² Tamtéž.

vztahu k Bohu cítí, má tedy PRÁVO to při mši zpívat. Církev by podle těchto lidí už neměla mluvit vůbec do ničeho. Při mši by si každý mohl dělat co chce. Každý by si mohl sloužit Bohu, jak je mu libo! (A to samozřejmě může, ale ne při veřejné mši! Doma si každý opravdu může sloužit Bohu jak chce a zpívat mu co chce, ba i v okruhu přátel – Ale něco jiného je veřejný prostor ve kterém je sloužena mše!) V každé vesnici by asi podle jejich přání měla být mše jiná, jiné texty, každý by tam přečetl co se mu zrovna hodí, kněze by vyhodili od oltáře, protože ONI přece CÍTÍ jak to má nejlépe být.³³

Jak moc má zasahovat církev do otázek vhodnosti hudby v našich kostelech? Co je povolené a co není? Co je vhodné, co ne? Pokud se tedy už musí něco zakazovat, tak by se tedy mělo udělat jednotné hledisko? Měl by to být seznam? Klíč? Není to cenzura?

„Kéž by si lidi uvědomili co to znamená slovo autorita. Jsou prostě lidé, kteří poznají dobrou hudbu. Rozeznají ji od špatné a dopracovávali se k tomu po mnoho let. Jsou lidé, kteří ví, že dobrá hudba se na první poslech nemusí líbit, ale přesto pozvedá k Bohu a je Boha důstojná. Proto by měla být jistá komise, složená z dobrých hudebníků, kteří by řekli: Ano, tyto písně si může každý zpívat kde chce, ale NE při mši. Protože ty písně nejsou dobré, umělecky kvalitní a důstojné Boha. Jedna věc je osobní vkus a cítění a druhá věc je oficiální oslava Boha a tomu příslušející forma + další věci, kam patří jistě i hudební doprovod, který by měl být odpovídající tomu co se děje. A to, minimálně z hlediska rozumu, tzv. křesťanský folk zřejmě opravdu není. Tzn. křesťanský folk – proč ne, ale na mši to asi opravdu nepatří.“³⁴

Proč tzv. křesťanský folk na mši nepatří, co je na něm špatného? Všechny písně v tomto stylu jsou snad nevhodné na bohoslužbu? Co na toto téma říká kardinál Miroslav Vlk:

Rozhovor s kardinálem Miroslavem Vlkem o duchovní hudbě

„Sám nepatříte mezi kytarové biskupy. Jaký je Váš vztah ke křesťanskému folku a k jeho uplatnění při liturgii?“

³³ Tamtéž.

³⁴ *Katolický týdeník* [online]. [cit. 24. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>.

Jsem toho názoru, že je zapotřebí, aby se formy při liturgii střídaly. Frekvence toho střídání, to je záležitost místních podmínek ve farnosti, to nelze ovlivňovat centrálně. Ale aby tam nebyly jen klasické táhlé lidové písně, ale i něco, co je bližší těm mladým. Protagonisty stran vedu k trpělivosti a toleranci. Z některých kytarových písní je zřejmé, že byly skládány k ohňům a vůbec pro jiné účely než pro liturgii, takže důležitá je otázka správného výběru. Melodie nechávám k posouzení jiným, ale ta slova jsou leckdy velmi svěží a živá. Pro jejich liturgickou vhodnost platí totéž, co pro jiné druhy hudby – autentické sepětí s tím, co se při liturgii právě odehrává. Nedávno jsem byl ve Stuttgartu, kde sněmování doprovázely dva sbory, které zpívaly křesťanské písně a bylo to velmi silné a tak dotýkající se srdce, že jsem si říkal, že je škoda, že něco z právě takových písní neumíme při liturgii uplatnit.³⁵

Kardinál Vlk dobře popsal svůj názor na stav křesťanského folku, leckdo by s ním souhlasil. Podívejme se na další názory týkající se tohoto tématu a udělejme si vlastní obrázek o tom, jak to u nás funguje a jak bychom chtěli, aby to fungovalo.

„Pokud zpívají děti, je to Pánu Bohu milé, ať zpívají cokoli (samozřejmě nemyslím nějaké sprosté popěvky). Pro děti jsou tyto písně opravdu přitažlivější a více jim rozumějí. Baví je a skrze ně se podle mého názoru mohou dostat Bohu blíž. Vzpomínám si na modlitební společenství, kde jsme se modlili v kostele růženec a potom následovala adorace. Tyto modlitby byly také přerušovány zmíněnými cancáky a musím říct, že na to mám velmi hezké vzpomínky. Je jenom málo chvil, kdy se nám Bůh ukáže blíž než velmi vzdálený. Chvil, kdy máme pocit, že je opravdu s námi, přítomný v tomtéž místě. Při těchto modlitbách jsem opravdu ten pocit měla. Bůh byl s námi a vnímali jsme ho. Ty písně, které jsme zpívali (s kytarou a elektrickými varhanami) nám zážitek ještě umocnily. Buď jsem primitiv, což nepopírám, nebo ten pocit byl opravdový a hluboký. Vybavuji si ho dodnes a jde mi z toho mráz po zádech. Opravdu to byly silné chvíle a my promlouvali s Bohem tváří v tvář. Myslím, že pokud tyto písně jen z malého procenta dovedou podpořit tenhle prožitek, pak mají svůj smysl.“³⁶

³⁵ Kub, J. S Miloslavem kardinálem Vlkem o duchovní hudbě. *Psalterium* [online]. 2007, roč. 1, č. 3 [cit. 26. 10. 2009]. Dostupné z: http://zpravodaj.sdh.cz/files/ps_3_07.pdf.

³⁶ *Katolický týdeník* [online]. [cit. 24. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>.

Ano, pokud nás písňe přiblíží k pánu Bohu, pak by se neměly zavrhovat. Tyto písňe nám mohou přivodit pocit blízkosti k Bohu, duševního prožitku, a proto jim nechme trochu volnosti, aby mohly existovat. Kolik volnosti? To je těžká otázka, v každé době existují určitá pravidla, kterými by se měli lidé, kteří hudbu v kostele (chrámu) provozují, řídit. Je však správné mít určené přesně, co smíme a co naopak nesmíme?

„V době, kdy vznikal např. gregoriánský chorál (jako hudební forma), se část pravidel, podle kterých byl gregoriánský chorál skládán, používal i při skládání světských písní, a také na to, že hudební nástroje byly tehdy jiné, jinak zněly, měly jiné možnosti. Dnes jsou pravidla a možnosti zase jiná... Podle mého názoru má každá doba povinnost najít svou formu oslavy Boha, ale samozřejmě souhlasím s tím, že to má mít úroveň.“³⁷

Nakonec je hlavní, aby to, co zpíváme a hraje, bylo kvalitní a vhodné pro toho, pro koho zpíváme, a tím by měl být v první řadě Bůh.

A jak se na celý problém nahlíží z teologického hlediska? Jaký je vztah písní a Boha dle teologie katolické církve? Z teologického hlediska Josefa Ratzingera (Benedikta XVI.)?

„Pop chce být hudbou populární, lidovou v protikladu k elitářské hudbě umělecké. Můžeme tedy klást otázku takto: není to tedy zrovna to, co potřebujeme? Nebyla snad právě církev odjakživa domovem lidové hudby? A neobnovoval se její bohatý kulturní výraz vždy znovu právě z mateřské půdy lidové hudby? Při odpovědi musíme právě zde pečlivě rozlišovat. Lid, na který se pop obrací, je masová společnost. Lidová hudba v původním smyslu je naproti tomu hudebním výrazem přehledné společnosti spojené jazykem, historií a životním stylem. Tato společnost zpracovává a uspořádává v písni své zkušenosti, zkušenost s Bohem, láskou i bolestí, zrozením i smrtí, soužitím s přírodou. Způsob hudebního vyjádření můžeme sice označit za naivní, ale přece vychází z autentických vjemů a základních zkušeností lidské existence, a je proto výrazem pravdy. Jeho naivita pramení z jednoduchosti, z toho může povstat i ono velké.“

Masová společnost je něco úplně jiného, než živé společenství, které vytvořilo lidovou hudbu v původním slova smyslu. Masa jako taková nemá zkušenosti z první ruky,

³⁷ Tamtéž.

ale jen zprostředkované, reprodukované a standardizované. Masová kultura je zaměřena jen na produkci, kvantitu a úspěch. Je to kultura měřitelná svou prodejností. A do této kultury se zařazuje i pop. Jak to formuloval Calvin J. Johansson, je odrazem toho, čím je společnost sama, je hudebním ztělesněním kýče. Kdybychom zde chtěli probrat jednotlivé Johanssonovy analýzy, které vřele doporučuji, zavedlo by nás to příliš daleko. Populární ve smyslu popu se stává něco, po čem je poptávka. Pop se vyrábí v průmyslové masové produkci tak jako i jiné zboží, podle slov P. Hindemitha – v totálním a nehumánním diktátorském systému. Pro melodii, harmonizaci, aranžování atd. jsou k dispozici vlastní specialisté, kteří výsledný tvar smontují podle požadavků trhu. Základní charakteristika populární hudby je standardizace, poznamenává k tomu Adorno. A Arthur Korb, jehož kniha *How to Write Songs that Sell* prozrazuje zcela nezakrytě: populární hudba je psána a provozována v první řadě proto, aby se dělaly peníze. Proto musí být nabízeno to, co nikoho nedráždí a neklade nároky podle hesla: Dej mi co chci, bez práce, námahy a úsilí. Paul Hindemith označil tento všudypřítomný hluk, který se již ani jako hudba pojmenovat nedá, za vypírání mozku, Johansson připojil, že nás pomalu činí neschopnými naslouchat a vnímat, stáváme se pomalu hudebně bezvědomými.

Musíme snad ještě jednou a podrobněji ukázat, že tato pozice popu je s evangelijní kulturou neslučitelná? Chce nás snad vyvést z diktatury peněz, produkce a prostřednosti a přivést pěstování pravdy ten, kdo kráčí cestou popu? Je to snad pastorační úspěch, připojíme-li se k proudu masové kultury a staneme se tak spoluodpovědnými za znesvéprávnění člověka? Sdělovaný obsah a prostředky sdělení musí být navzájem ve smysluplném vztahu. A prostředky populární hudby, opět podle Johnssona, poselství zabíjejí: kills the message. Banalizace víry není nová inkulturace, ale popření vlastní kultury a prostituce s nekulturou.

To ale znamená, že vhodnost a přiměřenost liturgické hudby se poměřuje tím, jak míře odpovídá této základní antropologické a teologické formě. Tato výpověď se zpočátku zdá zcela odtržená od konkrétní hudební skutečnosti. Okamžitě se však konkretizuje, když utváříme ty protichůdné modely kultické hudby, na které jsem již předem krátce upozornil. Připomeňme nejprve dionýzický náboženský typ i s jeho hudbou, kterou se zabýval již Platon, ze svého nábožensko-filosofického hlediska. Hudba je v nemálo náboženských formách přiřazena k opojení a extázi. V pozadí odstranění všech zábran lidství, na které se taková hudba orientuje, je člověku vrozená touha po nekonečnu, která má být ukojena

posvátným šílením, zběsilostí rytmu a nástrojů. Taková hudba bourá zábrany personality a individuality, člověk se tím osvobozuje od tíhy vědomí. Hudba se stává extází, osvobozením od vlastního já a spojením s veškerenstvím. Renesanci tohoto typu zažíváme dnes ve velké míře v rockové hudbě a popu, jejichž festivaly jsou antikulturou stejného typu – chuť k ničení, odstranění zábran všedního dne a iluzí vysvobození a osvobození od svého já v hluku a davu. Jedná se o vykupitelské praktiky, jejichž forma osvobození je však podobná opojnému jedu a proto je křesťanské víře ve vykoupění zásadně protilehlá. Je zřejmé, že v této oblasti se stále šíří i satanistické kultury a satanistická hudba, jejichž nebezpečí v oblasti cílevědomého rozrušení a rozvolnění osobnosti se dosud nebere dostatečně vážně na vědomí.

Spor mezi dionýzickou a apollonickou hudbou, který řešil Platon, není naším sporem, protože Apollon není Kristus, ale v něm položená otázka se nás svrchovaně týká. Hudba se nachází v takovém postavení, které jsme ještě před jednou generací nemohli ani tušit. Stala se rozhodujícím katalyzátorem protináboženství a tím i arénou pro tříbení duchů. Jakkoli rocková hudba hledá osvobození od personality a její odpovědnosti, zařazuje se na druhé straně do proudu anarchistických idejí svobody, které dnes po celém světě zdvihají hlavu stále nepokrytěji, a je proto křesťanské představě o spáse zásadně protilehlá, ano, je jejím protikladem. Proto, a ne z estetických důvodů nebo ze staromilství, musí být hudba tohoto typu z liturgie vyloučena.³⁸

3) OTÁZKA VHODNOSTI HUDEBNÍHO NÁSTROJE

Otázka, který nástroj je a který není vhodný v kostele? Když už je vhodný hudební styl, tak není vhodný hudební nástroj. Zajímavý je oficiální postoj církve k používání hudebních nástrojů při mších, který upravuje Konstituce o posvátné liturgii. Můžeme číst v článku VIII:

„Hudební nástroje mohou být při posvátných obřadech velmi užitečné, ať už doprovázejí zpěv nebo ať se na ně hraje samostatně. Píšťalové varhany ať jsou v latinské církvi ve velké úctě jako tradiční hudební nástroj. Jejich zvuk dovede dodat církevním obřadům obdivuhodný lesk a mocně povznést mysl k Bohu a k tomu, co je nadzemské.

³⁸ Ratzinger. Světský a lidský obraz liturgie a jeho odraz v liturgické hudbě. *Portál duchovní hudby* [online]. [cit. 28. 10. 2009]. Dostupné z: http://www.sdh.cz/sdh_html/odjinud/lidsky_obraz.htm.

Jiné nástroje lze připustit k bohoslužbě podle úsudků a souhlasu příslušné územní autority, pokud se jich dá vhodně užít k posvátné službě nebo se pro ni dají vhodně přizpůsobit, pokud jsou ve shodě s důstojností chrámu a skutečně napomáhají k duchovnímu povznesení věřících

V připouštění a užívání hudebních nástrojů je nutno brát v úvahu ducha a tradici jednotlivých národů. Přece však to, co se podle obecného mínění a obecné praxe hodí jen pro hudbu světskou, ať je naprosto vyloučeno z každého liturgického úkonu i z pobožností. Všech hudebních nástrojů, které se připouštějí při bohoslužbě, ať se užívá tak, aby se shodovaly s požadavky posvátného úkonu a vyhovovaly kráse bohoslužby a povzbuzení věřících.³⁹

Jak na tuto otázku nahlíží církev, jsme se už dozvěděli, nyní se podívejme i na další názory. Jeden z názorů je, že kytara není dostatečně duchovní nástroj.

„O ostatních nástrojích se v SC píše: Jiné nástroje lze připustit k bohoslužbě, pokud se hodí k posvátné službě nebo se pro ni dají přizpůsobit, pokud jsou ve shodě s důstojností chrámu a pokud skutečně přispívají k duchovnímu povznesení věřících. Tomuto požadavku v žádném případě kytara nevyhovuje. Johan

Jenom bych chtěla reagovat na Johana: podle mě písničky přispívají k duchovnímu povznesení věřících i když jsou hrány kytarou. Když se spojí krásná melodie a pěkný duchovní text proč by to nemohlo člověka oslovit i s kytarou? Říká se, kdo zpívá, dvakrát se modlí! Neříká se, kdo zpívá jen nějaký jeden druh hudby, dvakrát se modlí!

Ve Velkém Meziříčí je to 3:1. Každý týden tři nedělní mše svaté doprovází výhradně varhany. Jednu, tu dětskou, doprovází kytary. V týdnu jsou mše s varhanami a akorát jednou je mládežnická s kytarami. Nejsm proklínač kytar, ale je potřeba uvažovat, kdy se to hodí. Někdy se nevhodnými refrény ztrácí hluboká theologie zapracovaná s úsilím do kancionálovek, které ve svých slovech jsou rozhodně výstižnější. Spíše bych řekl: varhany do kostela, kytary na spolčo. Tak se jasně oddělí to, co znamená mše svatá.⁴⁰

³⁹ Církevní hudba nástrojová. *Portál duchovní hudby* [online]. [cit. 28. 10. 2009]. Dostupné z: http://www.sdh.cz/sdh_hm/archiv/mus-sac.htm#nastroje.

⁴⁰ Jaká hudba patří do kostela?? [online]. 23. 8. 2007 [cit. 28. 10. 2009]. Dostupné z: <http://pepa2.signaly.cz/0708/jaka-hudba-patri-do>.

Mše svatá snad znamená jen a jen varhany? Proč vylučovat kytary ze společenství s Pánem Bohem, které není jen na „spolču“, ale též v kostele. Proč bránit kytarám hrát při bohoslužbě, jestliže tím chválí Pána?

„Mně osobně ke mši víc sedí varhany, je to takové uctivější a stylovější, i když ráda poslouchám moderní křesťanskou hudbu. Ale na druhou stranu, proč by kytara nemohla přispívat k duchovnímu povznesení věřících? Co je na ní zas tak neliturgického? Podle mě to chce akorát znát míru (nehrát vypalovačky, ...).“⁴¹

„O tom, zda konkrétního člověka nějaká hudba osloví jako duchovní však podle Eggebrechta nerozhoduje ani skladatel, protože do ní nemůže duchovnost vtělit, ani nějaká vyšší instance, která hudbě nařídí vlastnosti, jež považuje za duchovní, ale ani hudba samotná, protože ta jako taková být duchovní nemůže. Rozhodnutí je nakonec ponecháno na každém jednotlivci, na mně, zda určitou hudbu chápu nebo dokážu chápat jako duchovní. Někoho může oslovit gregoriánský chorál, jiného zase duchovně povznést rapovaný žalm, jde jen o to, aby každý člověk měl tu možnost být i v chrámě osloven způsobem, který je mu vlastní. Proto je třeba se vyvarovat striktního odsuzování určitých hudebních projevů jen proto, že nám žánrově nevyhovují, protože mohou nést stejně tak duchovní poselství jako hudba, kterou považujeme za duchovní my.“⁴²

Je důležité mít rozepře mezi sebou o tom, zda jsou nebo nejsou vhodné kytary do kostela? Není něco důležitějšího? Přece nezáleží, zda se hraje na kytary nebo na varhany, ale důležitý je cíl, s jakým se hraje či zpívá v kostele, a také pro koho.

„Podle mě vůbec nezáleží na tom, jestli je hudba rocková, či kytarová, jestli se jedná o hip hop, rapp nebo o cokoli jiného. Především jde o to, proč a co zpíváme – žánr samotný nehraje roli. Jde o text – je podstatné, aby se text týkal nějaké z věcí, která je dobrá. Např: O lásce, o Bohu, o světě nebo o jakékoli jiné záležitosti, jenž je pro lidi a pro svět pozitivní. Nejčastěji se setkáváme s texty o Bohu, Marii... Další, nutná záležitost spočívá v tom, že musíme písní oslavovat Hospodina. Nemělo by být většího významu než

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Kováč, J. Jakou hudbu hrát v kostele? Durová ani molová tónina není znakem duchovnosti. Op. cit.

abychom zpívali o Bohu, lásce... Pokud bychom u toho však nemysleli na to, že se nám asi spálí kuře v troubě, které budeme mít na oběd, popřípadě na to, že nemáme hotovou práci do školy. Taktéž bychom asi neudělali Bohu radost, pokud bychom se sebevětší láskou zpívali písně o nenávisti, zlosti, lži apod.“⁴³

Hodně lidí má na otázku vhodnosti hudebního nástroje svůj vyhraněný názor. Pár názorů zde pro ukázkou předeštru:

„Já osobně mám nejraději mše rytmické a to z toho důvodu, že ta mše svatá dostane z mého pohledu zcela jiný náboj a také mě ta mše pak více baví (...) Mně osobně přijde Mše Svatá se scholou uvolněnější, více radostná. A souhlasím s Tím, že je úplně jedno jak a čím člověk chválí Pána! Nikde není psáno, že to mají být pouze varhany, ne?“⁴⁴

Nakonec se stejně shodneme, že hlavní je cíl:

„... ale stejně si myslím, že ať už varhany nebo kytara, důležitý je, že zpívají všichni spolu a takto chválí Boha, modlí se nebo radují.“⁴⁵ Není podstatný žánr hudby, ale je podstatný text a to, že chci oslavovat Hospodina.

4) OTÁZKA POUŽITELNOSTI HUDEBNÍHO NÁSTROJE

Otázka lepší použitelnosti kytary. Proč se tak zastávat varhan, když je lze využít jen v kostele, přitom kytara je univerzální nástroj? Hodně mladých lidí si zpívá kytarové písně z Hosan, protože je to jednoduché a mohou je zpívat všude.

„Nevím jak vy, ale my když se sejdeme ve společenství tak běžně zpíváme tyhle jednoduché věci, kytara je tam vždycky. Nebo snad vy se někde sejdete a dáte si jen tak z patra nějakou mariánskou? Tomu snad ani nevěřím.“⁴⁶

⁴³ Jaká hudba patří do kostela?? [online]. Op. cit.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Jirousová, F. Kritika křesťanských folkových písní. *Katolická dekadence* [online]. [cit. 27. 10. 2009]. Dostupné z: <http://www.katolicka-dekadence.cz/?p=56>.

Ano, kytara je snadno přístupná, rychleji se na ni člověk naučí hrát, ale je to ten pravý důvod, proč ji používat v kostele? Není vhodnější na společenství? Otázku vhodnosti kytary do kostela jsme již řešili. Podívejme se nyní, proč jsou někdy varhany odsouvány do pozadí. Je to snad pro jejich nelibost mezi lidmi? Důvody jsou různé. Veliký vliv na to má špatný stav varhan. V mnoha kostelech se nachází varhany ve stavu vhodném na generální opravu, v lepším případě jen na částečnou opravu. Taková oprava však není levná a prostředky na ni nejsou. I přesto jsou zde tací, kteří opravy financují, a proto zde varhany stále máme a může tato diskuze pokračovat.

„Nestavím se nijak proti modernizaci, ovšem při vší úctě k tak nádherně opěvovaným varhanám a varhanní hudbě – nesmí být na úkor (mnohde na velmi tvrdý úkor) právě jim. Umíš si představit, že by se varhany v kostelech skutečně postupně rozpadly a vystřídaly je rockové kytary? Mráz mi jde po zádech při představě, že by k tomu někdy došlo. Faktem zůstává, že na mnoha místech tento stav fakticky hrozí. Ještěže existují alespoň digitální varhany – je to stále lepší ústupek. Slyšel jsem i ordinárium s kytarou Španělkou – proč ne při mši v přírodě? Jsem pro. Ale vědomě rozšiřovat v podvědomí nevěřících, že stejně nejsou peníze na opravu varhan a proto je kytara v kostele lepší, je podle mého názoru zločin, zvláště když často stačí jen malá zmínka a najdou se lidé, kteří jsou ochotní (často i generální) opravu varhan financovat. Nemyslím si zkrátka, že dědictví otců zachovej nám Pane by nemělo platit i o varhanách.

Pokud jde o můj osobní názor, tak mám rád varhany nade všechny ostatní instrumenty, ale jiné ani jiný styl neodsuzuji. Mám ale za to, že by rockové a kytarové mše měly zůstat jen příležitostnou událostí, leč nezakazoval bych je.

Ohledně obav stran vytlačení varhan poznamenávám, že to dost záleží na nás, milí varhaníci. Musíme hrát tak dobře, abychom přesvědčili váhající a pochybující o kráse varhanní hudby. A rovněž naše představené. A zároveň nemyslet si pyšně, že pouze náš způsob oslavy Boha je jediný správný.

V roce 1818 v jisté alpské vesničce se chystali na půlnoční. Varhany však byly v takovém stavu, že momentálně na ně hrát nešlo a opravu neměl kdo provést, neboť byla nutná nejspíš generální. Tu duchapřítomný regenschori Franz Gruber složil píseň ve stylu doby a k jejímu doprovodu použil – kytaru. Jistě mnozí víte, že jde o velice populární píseň *Stille Nacht*. Byla to revoluce? Nemyslím. Byl to jen sympatický východ z nouze. Tenkrát

nikoho nenapadlo, že by se mělo v kostele hrát na kytaru, nástroj, který patřil do úplně jiného kontextu. Koneckonců dosud tam patří. Opravy varhan se tehdy hned tak asi nedočkali. Proč tedy nevznikl již tehdy kytarový žánr? Mohli jsme být o víc jak století dopředu a tzv. rytmické písně by dnes nikomu nevadily, nehledě k tomu, že by nebylo nutné je importovat od amerických protestantů. Dovoluji si tvrdit, že tenkrát ještě lidé měli ponětí o tom, jaká hudba patří k Boží oslavě a jaká jen k lidské zábavě. Píseň *Stille Nacht* se stala velmi populární, zpíváme ji i u nás v překladu. Ovšem po celou dobu za doprovodu varhan. Zajímavé, že ani v této souvislosti generace našich prapraprarodičů neprokázaly smysl pro pokrok.⁴⁷

5) SROVNÁNÍ VARHANNÍCH A KYTAROVÝCH PÍSNÍ

V článku Aleše France *Formy církevní hudby na prahu 21. století*⁴⁸ můžeme najít zajímavou tabulku, která srovnává varhanní a kytarové písně. Tabulku jsem doplnila o pár dalších poznatků a myslím, že nám může dobře nastínit rozdíl mezi klasickými (varhanními) a v současnosti se prosazujícími kytarovými písněmi.

<i>Klasické, tradiční písně (varhanní)</i>	<i>Současné písně (kytarové)</i>
Přetrvávající „hvězdy“	Okamžité „ohňostroje“
Historické, klasické	Současné
Dlouhé, rozvíjející se téma	Kratší, jedno téma
Mnoho myšlenek, složitější obsah	Jedna hlavní myšlenka, jednodušší obsah
Více rozumové	Více citové
Především pro dospělé křesťany	Pro dospělé křesťany, ale i pro nekřesťany
Vyžadují více pozornosti na text. (Náročnější text, bohatší na slovní zásobu)	Vedou k prožitku Boha. (Člověk se nemusí tolik soustředit na text)
Většinou náročnější na zpěv	Většinou méně náročné na zpěv

⁴⁷ Timotheus Aquarparva. Odhad vývoje katolické bohoslužby. Op. cit.

⁴⁸ Viz Franc, A. *Formy církevní hudby na prahu 21. století*. *Grano salis* [online]. [cit. 1. 11. 2009]. Dostupné z: <http://www.granosalis.cz/>.

Složitější teologické pravdy	Jednodušší teologické pravdy
Spíše se zaměřují na naše poznání Boha	Spíše se zaměřují na můj vztah s Bohem
Sdělovací příběh	Sdělovací prožitek
Racionální složka	Iracionální složka, resp. prožitková
Složitější rytmus	Akcentuje jednoduchý rytmus s vícekrát se opakujícím krátkým refrémem.
Kancionálové písně jsou již dnes nesrozumitelné a připadají nám jako strohé, vědecké studie, ke kterým se nedá přiložit srdce a mladému člověku, který touží Bohu vylít své srdce, již dnes nemají co nabídnout.	Hosanové písně jsou srozumitelné a jednoduché, mladému člověku mají co nabídnout, jsou více emotivní a chytlavé.

6) OTÁZKA ZPĚVNÍKŮ

Pro klasické varhaní mše se už léta používají Kancionály, pro mše kytarové Hosany (zpěvníky jsou uspořádány interdiecézní komisí).

V katolických farnostech nastává často problém, že lidé neznají to či ono, neznají kancionálové písně nebo naopak písně z Hosan. Jestliže je někdo naučený od dětského věku zpívat z Hosan, tak „když pak občas hrají varhany, pak hrají opravdu jen varhany, protože zpěv neuslyšíte. proč? Lidé nejsou zvyklí zpívat s varhanami, písničky neumí.“⁴⁹

Kancionály jsou už lety ověřené zpěvníky. „Někdo by mohl namítnout, že texty jsou zastaralé, pro babičky, že nám, mladým, nemají co říct. V tom případě doporučuji vzít

⁴⁹ Varhany či kytary?? Kancionál či Hosana?? [online]. 24. 9. 2008 [cit. 1. 11. 2009] Dostupné z: <http://filip.signaly.cz/0809/varhany-ci-kytary-kancional>.

kancionál a nalistovat si song No. 319. Pro mne je to dost osobní text, i když je upraven do hudební podoby. A zcela jistě bych našel více takových textů.⁵⁰

Jsou ale opravdu kancionály to pravé, co lidi láká do kostela? Není to spíše naopak? Mnozí mladí se odklánějí od víry právě pro tyto písně. Nelákají je „*starobylé písně ze zatuchlých kancionálů se slovy, které zpívají o Bohu jako o něčem nesmírně vzdáleném, o starém muži s bílými vousy, který sedí na zlatém trůně a shlíží na ubohé lidi tam dole...*“⁵¹

Starší lidé toto slýchají už od malička, a proto jim to možná nepřijde divné. Každá generace si vytváří svůj osobitý styl a každý poslouchá rád něco jiného, „i my jednou budeme závislí na protéze a holích a věřím, že zcela jistě přijde obliba v klasice. Víte proč? protože nebudeme mladým stačit. Budou nové styly a nové písně a třeba se nám vůbec nebudou líbit a zatoužíme po něčem klidnějším. A snad budeme mít aspoň tu šanci, vstávat na osmou, abychom se zaposlouchali do nádherné harmonie varhan a zazpívali si.“⁵²

Možná nebudeme vstávat kvůli varhanám, možná budeme vstávat kvůli kytarám, ale vždycky to bude hudba, která nás bude lákat a kvůli které si rádi přivstaneme.

7) SCHÓLA NEBO CELÝ KOSTEL

V první řadě si řekněme, kdo je Schola. V odborné literatuře (Cikrle) se vnímá trochu jinak, ale obecně Scholou můžeme nazývat kostelní sbor hrající s kytarou.

Hudbu v kostele tak můžeme rozdělit do dvou základních skupin:

- 1) hudba provozovaná hudebním tělesem – kostelním sborem nebo scholou
- 2) instrumentální hudba, která slouží jen jako doprovod ostatních lidí v kostele (varhany, kytara etc.)

„Neříkám, že já všechny písně umím, ale vyřeším to kancionálem, což každý nedokáže. Když se řešila tato situace, pár chytrých hlav dalo dohromady názor, že ten, kdo

⁵⁰ Varhany či kytary?? Kancionál či Hosana?? [online]. Op. cit.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

si chce zazpívat s varhanami, ať jde na osmou ráno. Jde o to, aby běžný účastník liturgie nezůstal mimo. To hrozí jak u nějaké postmoderní experimentální skladby, tak u druhého extrému – nějaký školený sbor bude zpívat chorál a já budu někde v koutku tiše poslouchat. K čemu schola když si hodinu přede mší nacvičí svoje písně ve vlastní úpravě a lidé to pak stejně i se zpěvníkem nechytají?⁵³

Jsou nutná různá dělení? Proč nezpívá celý kostel a je jedno, s jakým doprovodem? „... u nás nezpívá schola, kterou lid poslouchá, ale zpívá celý kostel všechno.“⁵⁴

Proč mají takovéto problémy jen některé církve, je to snad ostatním církvím jedno? Např. „evangelíci během bohoslužeb zpívají s varhanami, nevím, že by hrály jen varhany, nebo zpívala jen schola. Pro nás je to projev společenství. Neříkám, že to zní vždycky skvostně, ale mladí staří, všichni, zpívají celkem nadšeně starý bratrský písně a ženevský žalmy... a řekla bych, že ve většině sborů se jedna píseň z bohoslužeb hraje taky s kytarou...“⁵⁵

Mše, kde zpívají všichni a jsou všichni zúčastněni, nebo mše, kde zpívá sbor (s varhanami) nebo schola (s kytarou) – co je lepší? Kdo je blíže lidem? Kdo je blíže Bohu?

„Křečovitě pokusy upravit sound zábavné hudby tak, aby byla přijatelná pro liturgii, končí v trapnosti a nejen proto, že se nedostává hudební profesionality. Licoměrnost a svatouškovství se projevuje zvláště tam, kde se zbytkový pocit duchovní nepřiměřenosti snaží z této hudby odstranit ten agresivní stisk, to právě z rockové hudby, nebo také lascivní eros z hudby popové, a tím odstraňuje z dobré zábavné hudby její vlastní jádro, bere jí její vlastní podstatu tím, že ji neuměle napodobuje, a touto cestou musí zákonitě končit v plytkostech.“⁵⁶ Je špatné, že se napodobuje populární hudba? Je špatné, že se k velice známé melodii přidá nábožný text?

⁵³ Varhany či kytary?? Kancionál či Hosana?? [online]. Op. cit.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ *Katolický týdeník* [online]. [cit. 2. 11. 2009]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>.

Co je nakonec lepší, schola nebo celý kostel? Myslím, že hlavní je, když zpívají všichni dohromady, a je jedno, zda zpívá celý kostel se scholou nebo bez ní.

ZÁVĚR

Závěrem chci napsat, že si nemyslím, že by kytary v nejbližší době vytlačily varhany. Klasických mší je stále nejvíce, i když leckde jim začínají směle konkurovat mše kytarové. Lidé se musí naučit být tolerantní vůči ostatním. Nechme každého, ať má svůj vyhraněný názor, a neberme mu ho jen proto, že si myslíme, že ten náš je právě ten správný. Nakonec můžeme zjistit, že ani ten náš názor nemusí být zrovna bezchybný. „Nejvíce ovšem záleží na míře tolerance každého z nás. Před tím, než se pokusíme jistý hudební projev opět odsoudit, měli bychom si uvědomit, že se může jednat o upřímné vyjádření vztahu někoho druhého směrem k Bohu. Tento způsob uvažování nás pak osvobodí od kritických a často i nespravedlivých úsudků, které občas všichni tak rádi vynášíme nad svými bližními.“⁵⁷

⁵⁷ Kováč, J. Jakou hudbu hrát v kostele? Durová ani molová tónina není znakem duchovnosti. Op. cit.

Výhled do 21. století

„Za prvé: Bude výhradně provozována rytmická hudba, ostatní bude buďto náležitě upravena, nebo naprosto vyloučena, kterémužto ideálu jsme leckde dosti blízko. Bude zde při této příležitosti nejspíše stanoveno povinné minimum bicích nástrojů. Jak krásné to bude, až se budou zpívat rorátní kantilény za zvuků bubnu tamburiny, případně i bonga, přičemž za doprovod bude sloužit jedna nebo i více kytar. Mám ale obavy, že krásné rorátní písně se spíše zpívat nebudou, neboť neobstojí před výplody rytmického ducha.“⁵⁸

Dojde k obměnám hudby díky generační obměně, budou za léta dnešní mladí lidé poslouchat stále svoji kytarovou hudbu, nebo dojde k posunu? Nebudou to oni, kteří budou jako staří lidé vyhazovat nové nástroje z kostelů ven a nechávat tam jen kytary?

Co se hodí či nehodí do kostela, je posuzováno z hledisek člověka. Co ruší nebo neruší při mších. Co se komu líbí. Je zřejmé, že i budoucí vývoj se bude odvíjet od postoje člověka té doby.

„Kytarovky ve své době měly význam, většina z nás si jistě prošla obdobím, kdy si rádi při mši zazpívali s kytarou, ale vývoj jde dál. Jestliže vím, že je něco lepšího a kvalitnějšího, tak jdu za tím a nechci se babrat v tom překonaném. Tak nějak se tomu říká dospívání. Je tedy třeba nabídnout nejen mládeži i jiné varianty a ponechat na nich, aby si vybrali. Vnucovat dnešním nezletilcům něco, co se možná líbilo jejich dědečkům a babičkám (kytary), považuji za další krok proti kulturnímu povědomí společnosti.“⁵⁹

Myslím, že i v budoucnosti zde nastanou rozpory mezi tím, co je a není vhodné do kostela, co je a není oblíbené. Možná se lidé budou přít kvůli jiným nástrojům, možná se také vrátí trochu zpět a obnoví některé tradice, ale pořád budou mít o čem se bavit. Hudba v kostelech nezahyne.

⁵⁸ Timotheus Aquaparva. Odhad vývoje katolické bohoslužby. Op. cit.

⁵⁹ Marek, V. Hudba v kostele [online]. 4. 10. 2006 [cit. 5. 11. 2009]. Dostupné z: <http://marek.blog.respekt.cz/c/420/Hudba-v-kostele.html>.

Závěr

Tuto práci jsem začala popisem, jakou úlohu má hudba při liturgii. Popisem, ve kterém jsem ukázala, že hudba, jak zpěv tak i instrumentální, má při liturgii své místo.

Nebylo tomu tak vždycky, ne vždy byla hudba v kostelech vítána, také dlouho trvalo, než byla povolena i instrumentální hudba, než mohl zvuk hudebního nástroje uchvátit mysl návštěvníka liturgie. Nástroje byly povoleny, ale došlo k určitému výběru a dlouhá léta si držely varhany svůj monopol mezi ostatními nástroji, až zvolna a postupně, začaly se prosazovat nástroje jiné. Tak jak o tom pojednávám v druhé, historické, části své práce.

V dnešní době, ve které by se dalo říci, že jsme už dávno překonali veškeré tmářství a žijeme si v naší demokratické společnosti, tak i dnes jsou některé nástroje v kostele stále nepřípustné, nepovolené, zakázané. Takže ani dnes ne všechny nástroje, alespoň podle církevních předpisů, mohou hrát v kostele při liturgii.

Vedou se četné diskuze o tom, jaká hudba, či jaké hudební nástroje jsou při liturgii vhodné, povolené a jaké ne. A když už se nějaký nástroj povolí, když už se do stínu mohutného varhanního nástroje na kůru postaví muzikant se skromným nástrojem zavěšeným pod krkem, tak diskuze pokračují dále. Jaká hudba z tohoto nástroje může znít, jaká naopak ne. Když už se něco povolí, tak s tím vyvstane spousta otázek. Např.: „Když jsme ten a ten nástroj povolili, tak proč nemůžeme na něj hrát jak sami chceme?“ Nebo naopak: „Proč si někdo myslí, že když je povolená kytara, tak že se na ni můžou hrát smyčky do kostela nevhodné?“ Otázek je spousta a na každou otázku můžeme vidět více různých odpovědí. Každá strana má svůj určitý pohled a možná ani neví, že má někdo jiný názor a že nemusí být tak špatný.

Občas mi také přijde, že pro samé diskuze, která hudba ano, a která ne, se zapomíná, že není důležité jakou hudbou, ale proč. Účastnit se liturgie, prožívat ji, přemýšlet o Bohu.

Osobně si myslím, že, přes četné diskuze, se vývoj bude ubírat tak, jak jsem nastínila ve výhledu do 21. století. Obměnou generací přijdou nástroje nové a tak se dnešní prosazovači a revolucionáři zítra stanou odpůrci a zpátečníky. I když varhany jsou tady už tak dlouho, že z našich kostelů rozhodně rychle nevyumizí.

Seznam pramenů:

Literatura:

- Černušák Gracian, Dějiny evropské hudby
- O hudbě v posvátné liturgii (vydáno v Olomouci 1972)
- K. Cikrle – J. Sehnal. Příručka pro varhaníky.

Církevní předpisy:

- Moto Proprio papeže Pia X. „O posvátné hudbě“ (z roku 1903)
- Konstituce apoštolská o liturgii, o zpěvu řehořském (chorálu) a hudbě církevní a jejich ustavičném zvelebování (z roku 1929)
- Konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium (z roku 1964)
- Posvátná kongregace obřadů - O hudbě v posvátné liturgii - Musicam sacram (z roku 1967)

Internetové stránky:

- stránky zaměřené na duchovní hudbu - cyril.psalterium.cz (Cyril – časopis pro varhaníky)
www.sdh.cz (sssssss duchovní hudby)
zpravodaj.sdh.cz (zpravodaj této organizace)
www.varhanici.info
- stránky s katolickou tematikou - www.katyd.cz (Katolický týdeník)
www.katolicka-dekadence.cz
www.pastorace.cz
www.granosalis.cz
salve.op.cz
www.getsemany.cz
www.eggnoise.cz
www.fysis.cz
www.christnet.cz
<http://katolikrevue.ath.cx> (Katolík revue)

- internetové encyklopedie - wikipedia.infostar.cz
encyklopedie.seznam.cz

- stránky soukromých osob - marek.blog.respekt.cz
pepa2.signaly.cz
filip.signaly.cz